

УДК 378.147:81'1

DOI: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-32

В.В. ЩЕРБИЦЬКА,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної мовної підготовки
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)*

І.І. ПИСЬМЕННА,

*старший викладач кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної мовної підготовки
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)*

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗВО: ДОСВІД РОБОТИ

Розглянуто проблему дистанційного навчання в Україні. Практика підготовки студентів у ЗВО України свідчить про те, що використання традиційних форм навчання не забезпечує достатнього рівня володіння іноземною мовою. Тому треба шукати і використовувати нові підходи до вивчення іноземної мови. Перехід на дистанційне навчання у ЗВО, зумовлений пандемією, став неочікуваним та серйозним випробуванням як для викладачів, так і для студентів. Ось чому проблема впровадження дистанційного навчання у ЗВО така важлива та актуальна, особливо в процесі вивчення іноземних мов. Вона продиктована новими соціальними запитами, що висувуються до ЗВО. Звернуто увагу на те, що дистанційне навчання вже давно цікавить вчених. У ХХІ ст., з появою комп'ютерів та інтернету, поширення дистанційного навчання набуває величезних масштабів. Виконано короткий аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених цій проблемі. Наведено визначення поняття «дистанційне навчання». Звернуто увагу на те, що розрізняють два поняття «дистанційне навчання» та «дистанційна освіта». Поняття «дистанційна освіта» значно ширше за поняття «дистанційне навчання», хоча їх часто використовують як синоніми. Зазначається, що існують два типи дистанційного навчання: традиційне і електронне навчання (навчання за допомогою інтернету та засобів мультимедіа). Поширення е-навчання призвело до появи нового напрямку – змішаного навчання. Підкреслюється, що майбутнє за змішаним навчанням, яке буде збільшувати чи зменшувати офлайн та онлайн компоненти залежно від можливостей та потреб студентів. Розглядаються недоліки і переваги дистанційного навчання. Підкреслюється, що дистанційне навчання можна використовувати при вивченні іноземних мов на будь-якому рівні. Звернуто увагу на те, що ефективність дистанційного навчання іноземних мов залежить від якості методичного забезпечення кожного онлайн-заняття. Підкреслюється, що розроблення електронних підручників є одним з провідних напрямів ЗВО, які запровадили дистанційне навчання. Пропонуються різні види робіт, які можна використовувати при дистанційному навчанні іноземних мов. Наведено приклади різноманітних інтерактивних ігор, які використовуються в процесі викладання іноземних мов. Наголошується, що перспективи подальших досліджень – у більш активному впровадженні е-дистанційного навчання у навчальний процес, особливо під час вивчення іноземних мов.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційна освіта, електронне навчання, змішане навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Перехід на дистанційне навчання у ЗВО, зумовлений пандемією, став неочікуваним та доволі серйозним випробуванням як для викладачів, так і студентів. Тому питання розвитку дистанційної освіти набуло неабиякої актуальності. І хоча дистанційне навчання не є заміною очного та

ніколи не планувалось на довгострокову перспективу, воно може стати ефективним інструментом не тільки під час карантину, а й у подальшій системній роботі зі студентами, особливо в процесі вивчення іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея дистанційного навчання вже давно цікавить вчених. Ще наприкінці XVIII ст. в Європі з появою поштового зв'язку виникло так зване «кореспондентське навчання». Роком народження дистанційного навчання можна вважати 1840, коли Ісаак Пітман запропонував навчання через поштовий зв'язок для студентів Англії. А у 1856 р. Чарльз Тюссе та Густав Лангеншейдт розпочали викладання мови заочною формою у Німеччині.

У XXI ст. з появою комп'ютерів та інтернету поширення дистанційного навчання набуває величезних масштабів. В Україні датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання можна вважати 21 січня 2004 р., коли наказом № 40 Міністерства освіти і науки України було затверджено «Положення про дистанційне навчання», яке поклало початок запровадженню нових технологій у галузі освіти.

Питаннями дистанційного навчання цікавилися чимало вітчизняних науковців, таких як В. Биков, В. Кухаренко, Є. Полат, О. Чугай та ін., а також ряд закордонних вчених, таких як: Д. Кларк (D. Clark), Д. Пейнтер (D. Painter), П. Валіатан (P. Valiathan), Е. Розетт (A. Rossett), Р. Воган Фразе (R. Vaughan Frazze), Р. Шанк (R. Schank) та ін. Так, В. Биков і В. Кухаренко розрізняють два типи дистанційного навчання: 1) традиційне дистанційне навчання, яким є заочне навчання; 2) е-дистанційне навчання, яке характеризується використанням електронних систем, комп'ютерної мережі Інтернет, мультимедійних навчальних засобів, інноваційних технологій тощо. [1]. Є. Полат розглядає дистанційне навчання як принципово нову форму навчання. На думку Є. Полат, важливо поділяти такі поняття, як система навчання і навчально-виховний процес [4]. За безумовної важливості цих досліджень концепція дистанційного навчання в Україні сформована дещо фрагментарно.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Практика підготовки студентів у ЗВО України свідчить про те, що використання традиційних форм і методів навчання не забезпечує достатнього рівня володіння іноземною мовою. Тому треба шукати і використовувати нові підходи до вивчення іноземної мови.

Формування цілей статті. Метою цього дослідження є намагання показати, що майбутнє за змішаним навчанням, яке буде збільшувати чи зменшувати офлайн- або онлайн-компоненти залежно від можливостей і потреб студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для початку дамо визначення поняття «дистанційне навчання». Дистанційне навчання – це сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставлення інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчають (викладачів), до тих, хто навчаються (студентів).

Розрізняють два поняття «дистанційне навчання (distance learning)» і «дистанційна освіта (distance education)». Слід зазначити, що поняття «дистанційна освіта» значно ширше за поняття «дистанційне навчання», хоча їх часто використовують як синоніми.

Як вже зазначалось вище, існують два типи дистанційного навчання: традиційне та е-дистанційне навчання. Зупинимось на другому типі ДН. Електронне навчання (e-learning) – це навчання за допомогою Інтернету та засобів мультимедіа. Під час е-навчання студенти переважно працюють самостійно з електронними матеріалами, отримують дистанційні консультації викладача в інтернет-просторі. Поширення е-навчання призвело до виникнення нового напрямку – змішаного навчання (blended learning).

Змішане навчання – це форма освіти, згідно з якою студент засвоює частину матеріалу засобами дистанційного навчання, а частину вивчає очно в аудиторії. Змішане навчання, на думку В. Кухаренка, є однією з найпопулярніших технологій сьогодення, тому що дозволяє скористатися гнучкістю і зручністю дистанційного курсу та перевагами традиційного класу [2]. Зарубіжні вчені Розетт (Rossett) і Воган (Vaughan) вважають, що змішане навчання поєднує протилежні, на перший погляд, підходи: формальне та неформальне навчання, спілкування «face-to-face» та спілкування «online», керовані дії та самостійний вибір шляху [10]. Отже, змішане навчання можна визначити як гібридний вид, що поєднує у собі новітні технології з традиційними формами навчання.

Ще зовсім недавно дистанційна освіта здавалась нам дивом. Але сталося так, що останній навчальний рік майже наполовину став дистанційним. Комусь такий формат роботи сподобався, а комусь – ні. Обидві думки мають право на існування. Дистанційне навчання має багато недоліків, але, безумовно, у нього є і певні переваги, що слід розглядати у комплексі та посилювати обидві складові навчального процесу.

Хоча дистанційне навчання міцно увійшло у наше життя, багато викладачів ще досі не звикли до нього. Це і не дивно, адже під час онлайн-заняття викладач втрачає емоційний зв'язок та контроль над аудиторією. Не всі студенти вмикають камери, що заважає оцінити активність студентів, тому викладач може просто не знати, коли і кого варто перепитати, а коли взагалі припинити викладання відповідного матеріалу.

На наш погляд, особливістю вивчення іноземних мов є те, що в процесі їх опанування дистанційне навчання можна успішно застосовувати на будь-якому рівні підготовки студентів. При цьому ефективність такого навчання залежить від якості методичного забезпечення, яке супроводжує кожне заняття. Не можна просто взяти готовий матеріал звичайного заняття і перенести його в онлайн, адже дистанційна форма навчання має свою специфіку. Найбільш раціональним вважається розподіл матеріалу на теорію, яку студенти опрацюють самостійно, і практичні заняття, які проводяться онлайн. Тому розроблення електронних підручників є одним з провідних напрямів ЗВО, які запровадили дистанційне навчання.

Сьогодні в Україні споживачам пропонуються численні електронні посібники для вивчення іноземних мов. Але на жаль, більшість з них не можуть стати джерелом глибоких знань. Співробітниками кафедр німецької та французької мов НАУ Л.О. Хоменко та О.Ю. Балалаєвою проаналізовано велику кількість електронних посібників та програм з німецької мови, розміщених в Інтернеті. На їхню думку, характерними недоліками багатьох з них є довільна методично не продумана презентація навчального матеріалу, зловживання мультимедійними засобами. Більшість з них є гіпертекстовими аналогами чужих друкованих видань. Фахівці вважають, що на першому етапі розроблення електронного посібника більш коректним і раціональним є створення власного посібника у друкованому варіанті, його апробація у навчальному процесі та редагування [5].

Співробітниками нашої кафедри за останні два роки було створено ряд електронних методичних розробок з іноземних мов, які враховують специфіку Університету митної справи та фінансів. Серед них «Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів із дисципліни «Друга іноземна мова (німецька)», «Методичні вказівки до вивчення курсу «Друга іноземна мова (німецька)».

Очевидно, що під час дистанційного навчання має бути переважно застосовано такі види робіт: робота з відео, презентацією, текстом. Оскільки увагу студентів втримати важко, слід використовувати яскравий контент, зокрема, актуальні відеоматеріали та анімацію. Проте слід пам'ятати, що контенту не має бути забагато. Ідеальними видами роботи може стати перегляд та обговорення невеличких відеороликів. Як правило, для цього використовують Skype, Zoom, Google Meet.

Крім того, онлайн-спілкування відкриває широкі можливості для індивідуальної роботи зі студентами. Звісно, відповісти у приватні повідомлення одразу всім неможливо, але після закінчення заняття можна поступово відповісти на всі питання студентів, що посилять їх зацікавленість.

Ще одна важлива проблема дистанційного навчання – під час онлайн-заняття ані студенти, ані викладачі не витримують навантаження, що є нормою для традиційних занять. Тому під час онлайн-заняття бажано робити короткочасні ліричні відступи на теми, що цікавлять більшість студентів, зокрема, можна організувати coffee break. Що для цього потрібно? Викладач та студенти беруть чашку кави, чаю, соку чи молока та вмикають камеру в Zoom, Skype чи Google Meet. Бесіда може бути на будь-яку тему, але іноземною мовою. Учасники процесу можуть уявити собі, що вони перебувають у кав'ярні, наприклад, у Берліні чи Лондоні, де офіціант щойно приніс їм улюблений напій. Періодично можна запропонувати online stand up. Студенти, які забажають відчути хвилину слави, готують виступ іноземною мовою на будь-яку тему на 3–5 хвилин.

Під час дистанційного навчання можна застосовувати різноманітні ігри. Специфіка викладання іноземних мов взагалі передбачає охоплення різноманітних сфер спілкування,

тем, ситуацій. Тому, на наш погляд, доцільно використовувати на онлайн-заняттях сюжетно-рольові ігри та інсценування на теми «Знайомство», «У ресторані», «У готелі», «У магазині» тощо. Рольові ігри допомагають здобувати життєву компетентність.

Також на заняттях з іноземної мови актуальними є словесні ігри. Словесна гра – це гра, змістом якої виступає мовленнєве висловлювання; засобом реалізації ігрової дії та ігрового задуму є слово; результат гри – це створення нового висловлювання, тексту (слово, фраза, речення, судження, розповідь). До різновидів словесних ігор відносять:

– логогриф (від грец. λόγος слово, і γρίφος сітка, загадка) – стилістичний прийом і вид головоломки-шаради, які полягають у послідовності слів, що утворюються додаванням, відкиданням чи переставлянням літер або складів;

– анаграми – (грец. ανα- – знову та γράμμα – літера) – переставлення літер у слові, завдяки чому утворюється нове значення, прочитуване у зворотному напрямку (тік – кіт), і не тільки (мука – кума, літо – тіло). Ікс (сік), пухсі (успіх), хапта (птаха);

– метаграми – загадки, для відгадування яких треба у слові одну літеру замінити іншою;

– каламбур – стилістичний прийом, який будується на використанні омонімії або паронімії, будь-якій формі полісемантичності; часто вживається в комічному та сатиричному контекстах.

Наведемо декілька прикладів словесних ігор німецькою мовою, які можна використовувати на своїх онлайн-заняттях або для домашнього завдання:

1. *Продовж ряд* (студенти мають з'ясувати закономірності у рядках із літерами чи лексемами та продовжити ряд):

– E, Z, D, V, F (1, 2, 3, 4, 5) – дано перші літери числівників;

– Apfel, Birne, Melone, Orange, Zitrone – назви фруктів, розташовані в алфавітному порядку;

– Stuhl, Schrank, Tisch, Couch, Tafel – всі назви меблів чоловічого роду.

2. *Знайди та підкресли зайве слово*:

– das Schlafzimmer, das Bad, der Spiegel, der Flur, die Küche;

– der Sessel, der Teppich, der Tisch, der Stuhl, der Schrank;

– die Pflaume, die Wassermelone, die Birne, das Orange, der Zwiebel.

3. *Знайди та запиши родові поняття*:

– der Rock, die Hose, das Kleid, der Anzug, der Mantel (die Kleidung);

– das Kochbuch, das Wörterbuch, das Lehrbuch (...);

– der Sessel, das Sofa, das Bett, der Tisch, der Stuhl (...).

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що незважаючи на ряд недоліків дистанційне навчання має певні переваги. Так, онлайн-навчання – це незвичайний формат для викладачів і студентів, але він дарує безліч можливостей та є дійсно непоганим рішенням у деяких випадках. В глобальних реаліях сьогодення традиційна система вищої освіти вже не задовольняє запити студентської аудиторії, і лише завдяки застосуванню дистанційних, Internet та мобільних технологій викладач і студент зможуть продуктивно, на партнерських засадах співпрацювати не тільки під час аудиторних занять, але й за межами ЗВО. Майбутнє – за змішаним навчанням, яке буде легко перемикає в різні режими: збільшувати або зменшувати офлайн- чи онлайн-компоненти, обирати різні форми та стратегії відповідно до можливостей, потреб і викликів суспільства. Тому перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у більш активному впровадженні засобів е-дистанційного навчання у навчальний процес, особливо під час вивчення і викладання іноземних мов у ЗВО.

Список використаної літератури

1. Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Сиротенко Н.Г., Рибалко О.В., Богачков Ю.М. Технології розробки дистанційного курсу: навчальний посібник; за ред. В.Ю. Бикова та В.М. Кухаренко. К.: Міленіум, 2008. 324 с.
2. Кухаренко В.М. Системний підхід до змішаного навчання *Інформаційні технології в освіті*. 2015. № 24. С. 53–67.
3. Олексієнко Р.В., Степковська С.О. Інтернет-технології у вивченні іноземних мов. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. № 1 (188). 2010. С. 229–236.
4. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В. Теория и практика дистанционного обучения: учебн. пос. для студ. высш. пед. учеб. заведений; под ред. Е.С. Полат. М.: Академия, 2004. 416 с.

5. Хоменко Л.О., Балалаєва О.Ю. Досвід розробки методів дистанційного навчання іноземних мов у НАУ *Наукові доповіді НАУ*. 2005. №1 (1). URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-Journals/nd/2005-1/05klomin.pdf>.

6. Чорна О.А. Педагогічні та інформаційні технології дистанційного навчання іноземних мов у ВНЗ. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2011. Вип. 18. С. 301–308.

7. Чорнобай В.Г. Інтерактивне навчання англійської мови: комунікативні ігри, таблиці та схеми. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Сер. «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 1 (19). С. 362–369.

8. Чугай О.Ю. Змішане або гібридне навчання як трансформація традиційної освітньої моделі. *X міжнародна науково-практична конференція «Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції»*. 2015. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1268>.

9. Kramarenko T.V. Modern information, communication and interactive technologies for foreign language teaching. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Сер. «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 1 (19). С. 354–361.

10. Rossett A., Vaughan F. Blended learning. *CEO Epic Group plc, 52 Old Steine, Brighton BN1 1NH*. 2003. URL: <http://www.obs.ru/interest/publ/?theard=57>.